
Zeven sleutels naar het verhaal

Deel 2

EEN DRIELUIK

TEKST: JOKE GOUDSWAARD

Je droom fluistert je
in het licht
van de ochtend
van de nacht
voorbij.

KAREL TEN HAAF

Zeven sleutels naar het verhaal. Vorige keer: de kracht van het onbewuste en 'taal als betovering en gevangenis'. Nu staan we stil bij de wijze en het kind, de betekenis van de getuige en de sleutel 'verbeeldingskracht'. Werken met verhalen is een toegang vinden tot een transitieruimte, een doorgangruimte van oud naar nieuw, van verloren hoop naar betekenisgeving; waar licht kan vallen in verborgen kamers of vergeten kelders. Bijzonder dat je verbeelding je op alle plaatsen kan brengen die je wilt!

Verbeeldingskracht

Verbeelding geeft je een nieuwe toegang tot de realiteit, om je te verhouden tot waar je bent vastgelopen, tot waar je persoonlijke verhaal gestokt is. Een metafoor is als een nieuwe lijst om een oud schilderij. In deze context krijgen je verlangens, geluk en gemis een andere verhouding tot elkaar. De personages in een metafoor hebben ieder hun eigen kijk op de dingen en wijzen je op hun manier de weg. Meerdere waarheden kunnen naast elkaar bestaan. Als begeleider ben je, net als in systemisch werk meervoudig betrokken, je respecteert de wetten van plek en ordening. Je sluit vriendschap met alle delen en polariteiten in het verhaal, ook met wat buitengesloten of vergeten wordt, en eert ieders bijdrage. In de manier waarop je luistert, vertelt en in de manier waarop je met iemand werkt, verwelkom je dissonantie en dilemma's. Beelden en vergelijking via alsof-taal zijn hier de aanvliegroete. Een zin als 'als kind sloop ik om de somberheid van mijn vader heen, 't kon niet anders' wordt in een metaforische vertaling, vanuit een verhaalpersonage:

'Ik ben Roodkapje en ik ben bang voor de ogen van de wolf; mijn vraag is Hoe kom ik veilig thuis?' Iemand vertelt 'Ik ben James Bond, dol op avonturen en gevaren. Mijn geheim is dat ik snak naar een geliefde, die mijn hart echt opent.' Bij wat mensen vanuit zichzelf niet snel zouden vertellen, biedt beeldentaal een hulplijn en een opening.

Wie ben je nog meer?

'Vertel eens over jezelf aan de hand van een voorwerp uit je kindertijd' is de openingsopdracht op een workshop over metaforen. Er ontstaan verhalen vol verlangens en heimwee, over toen en altijd, over een wereld van lang geleden en nooit verloren. 'Ik ben een Friese doorloper, een schaats van kwaliteit. Moeiteloos glijd ik over het ijs, ook over de dunne plekken, elke haal ter ere van mijn vader.' 'Ik ben de klok in de kamer van oma, met elke tik laat ik het kleine meisje weten 'je mag bijna weer naar huis'. 'Ik ben een flesje kajapoetie-olie. Mijn geur herinnert je aan rijstvelden, aan een ver land van overzee. Ik ruik naar heimwee.' 'Ik ben een oud Hebreeuws liedje, dat troostende woorden zingt over leven en dood. Verstaat iemand me nog?' Moeiteloos leggen de deelnemers de verbinding tussen een voorwerp en een betekenisvolle ervaring. Als vanzelf komen er innerlijke zoekprocessen op gang.

Een verhaal krijgt een metaforische betekenis als we onszelf erin kunnen herkennen en als het een opening biedt om de werkelijkheid met andere ogen te bekijken. Hierin schuilt de meerwaarde. Een metafoor biedt op symbolisch niveau een uitweg, oplossing of nieuw perspectief.

De wijze en het kind

In het werken met helende verhalen is er een plek voor de verborgen raadgever: een dubbelrol van de wijze en het kind. Ieder laat op een heel eigen manier weten dat alle inspanning om de dingen voor elkaar te krijgen, je inzet vanuit loyaliteit, nooit voor niets zijn geweest, in die zin 'komt het goed'. In de prachtige oefening 'Aan het voeteneind van het kinderbed' vertel je als volwassene, de wijze van nu, aan jezelf, als het kind van toen, het verhaal dat je ooit zo graag had willen horen. Als begeleider werk je vanuit hetzelfde principe: in veranderingsprocessen bij cursisten of cliënten maak je veelvuldig gebruik van impliciete suggesties, vervat in de metaforische taal. 'Weet je, je hele leven lang al sta je in het gevecht. Ik ken het zelf zo goed, in alle conflicten met mijn vader dolf ik het onderspit. Het maakte me onmachtig en razend. Maar stel, je zou een tel je wapens in het gras leggen, een tel... Zou de wereld werkelijk ten onder gaan? Probeer het eens uit, hier en nu met mij.'

Het koffertje

Op de zolder, ver weg, staat het koffertje. Erin een verfromfaaide beer, een oud plaatjesboek, een speldje van de Marine. Bij elke verhuizing gaat het mee. Ze is al zo vaak verhuisd. 'Groots en meeslepend wil ik leven', het staat in onzichtbare letters op haar voorhoofd geschreven. Van de ene managementfunctie naar de andere, hoger en hogerop. Een verhaal van vele successen, hard werken en bewondering. En toch is ergens de bodem dun. Ik zie het als ze tegenover me zit. Ze is net aangenomen bij de raad van bestuur van een groot ziekenhuis. Ze zou blij moeten zijn, en is het niet. Vandaar de supervisie. Ik zoek naar moeder-, vaderlijnen, verhalen van vroeger en nu. In haar ogen trekt ze terug. 'Als je iets door zou willen geven van alles wat je bereikt hebt, wat zou het dan zijn? Ik zou zelf mijn stuiver doorgeven, de stuiver waarmee ik elke week een bibliotheekboek ging halen bij de Apollo boekhandel in de Maasstraat. Boeken hebben mij gered als kind, en nu, in mijn vak, vervult het schrijven

me nog steeds.' Haar blik verwaast een beetje, ze gaat terug in de tijd. 'Oh, het koffertje!' Ze lacht met tranen in haar ogen. 'Van mijn moeder mocht ik mijn vader niet zien. Alle cadeautjes die hij van zijn scheepsreizen voor me meenam, waren de volgende dag verdwenen. Zelfs het plaatjesboek.' 'Laat me je plaatjesboek eens zien.' Daar zitten we, twee volwassen vrouwen spannen de boog tussen vroeger en nu. Ze vindt het een vreemde supervisie. Zeker als ik haar ook nog vraag om het speldje van haar vader mee te nemen naar haar nieuwe kantoor. Impliciet vertelt ze zo het kind van toen dat het verhaal verder gaat, dat vaders nooit vergeten worden en dat je, ondanks alles, de steun van moeders nodig hebt. Die verfofmaaide beer kreeg ze van haar, blijkt later.

De kindpositie symboliseert openheid en onbevangenheid. Waar het scheefloopt in de geschiedenis, wacht 't dromend op betere tijden. Het kind blijft geloven in het wonder van het leven. Het archetype van de wijze verbindt vroeger, nu en later, een blik vanuit een ruime context: het weten dat vragen en problemen tijd nodig hebben voor een antwoord, dat ze betekenis in zichzelf hebben. De wijze heeft oog voor de geldende wetten in iemands verhaal, zoals 'ik moet het altijd alleen doen' of 'zonder drama krijg je geen aandacht' en voegt er een helende dimensie aan toe.

De getuige

Een sleutelvraag in het werken met verhalen is 'Wie of wat in jouw geschiedenis was een belangrijke getuige?' In zijn boek *Mijn meneer* schetst Ted van Lieshout de betekenis van de stille getuige in zijn kindertijd. Op weg naar de geheime bezoeken aan de volwassen man komt de lagere schooljongen telkens langs het beeldje van Maria langs de kant van de weg. Geen mens kan hij over zijn ervaringen vertellen. Wie zou hem geloven in de nuances die hij in de ontmoetingen ervaart: een mengeling van liefde en zachte dwang. Maria's ogen kan hij vertrouwen. Met een handvol madeliefjes bedankt hij haar dat ze er voor hem is. Een paar zinnen over het menselijk vermogen om een hulpbron te vinden. Een mens, dier of symbool als getuige is al genoeg. Vanuit metaforisch perspectief kunnen alle personages of verhaaldelen hulpbron en getuige zijn. De ogen van de hockeystick vertellen over het meisje van ooit, dat zo

graag wilde scoren om zo de liefde van haar vader te winnen. De grasmat heeft al haar blauwe plekken geteld. Anna, de koe in de wei, is degene die zonder iets te zeggen al je verhalen over eenzaamheid bewaart. Zij heeft geen oordeel zoals de mensen. Het witte washandje weet als enige wat jij als kind hebt doorgemaakt.

Een wit washandje en legosteentjes

In zijn grote handen heeft hij een wit washandje, als symbool voor zijn innerlijk kind. Hij heeft het net uit zijn koffer gehaald: een tocht door de zaal met medecursisten. Er hangt zwaarte om hem heen. 'Wat vertelt het washandje?' Terwijl ik het vraag, ga ik mee met de onwillekeurige beweging van zijn hand: een zacht wrijven. Dan zegt hij: 'Hoe ik als jochie na schooltijd thuiskwam en heel stil het dressoir afstofte om mijn moeder niet wakker te maken.' We zijn nu met hem terug in de tijd: in de huiskamer, waar zijn moeder – ze is manisch depressief – ligt te slapen. Dichte gordijnen, ook overdag. Nu klinkt zachtjes haar stem 'Ga maar spelen.' 'Zo stil als ik kon, bouwde ik dan met mijn lego.' 'Dus je was de allerstilste legospecialist van de wereld?' Hij knikt. Zijn vermogen tot stilte maakt hem nu tot een bijzonder therapeut. Ineens beseft hij het. Een wit washandje en lego verbinden toen en nu.

De getuigen hebben dat gezien wat niet eenvoudig verteld kan worden – en zijn in staat om het in zichzelf te bewaren. Precies dat geeft hoop en erkenning. In het begeleiden zet je de getuige in als 'co-therapeut'. Via diens ogen word je deelnemer aan het verhaal en aan het transitie-moment van een nieuwe betekenisgeving. Een sleutel en de fluistering van een geheim.

Joke Goudswaard is trainer en coach bij Phoenix Opleidingen en (mede-)auteur van diverse Phoenixboeken. phoenixopleidingen.nl/jokegoudswaard